

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 41.086.017 у Національному університеті
«Одеська юридична академія»
(65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23).

ВІДГУК

**опонента, кандидата юридичних наук, професора,
професора кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ
Резніченка Семена Васильовича
на дисертацію Кушнерука Дмитра Володимировича
«Виникнення державної власності за цивільним законодавством
України», представленої на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність дисертаційного дослідження Кушнерука Дмитра Володимировича на тему «Виникнення державної власності за цивільним законодавством України», представленої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», не викликає сумнівів, оскільки у будь-якому суспільстві відносини власності є рушійною силою економіки, фактором, від якого залежать всі інші сфери суспільного життя. Держава Україна володіє на праві власності значним обсягом майна, що використовується її органами та посадовими особами для здійснення її завдань і функцій. Як соціальна цінність державна власність використовується або повинна використовуватися державою для досягнення загальних цілей і виконання завдань і функцій держави.

Виправданість звернення до зазначеної проблематики під обраним дисертантом кутом зору зумовлена також тим, що цивільне законодавство України перебуває у процесі свого оновлення і питання виникнення державної власності, її режим, специфіка тощо посідають у цьому процесі не останнє місце.

Свідченням актуальності дисертаційного дослідження є також те, що дисертаційне дослідження пов'язане із вдосконаленням законодавчих актів, які регулюють відносини у сфері державної власності, з такими актуальними і важливими питаннями, як приватизація і реприватизація, конфіскація, націоналізація тощо.

Окремі аспекти правового регулювання відносин щодо проблем виникнення державної власності розглядалися працях фахівців у галузі цивільного права, як іноземних, так і вітчизняних: С.С. Алексеева, К.И. Скловського, А.В. Винницького, М.І. Брагінського, Р.О. Халфиної, В.П. Грибанова, А. С. Довгерта, О.А. Первомайського, А.В. Коструби, О.С. Кізлової, О.І. Харитоновой, Я.М. Шевченко, В.В. Луця, Н.С. Кузнецової, О.В. Дзери, Є.О. Харитонова, О.С. Яворської, В.І. Борисової, Р.А. Майданика, І.В. Спасибо-Фатєєвої, Н.Ю. Голубєвої, К.Г. Некіт, С.Я. Фурси, М. Д. Пленюк, О.М. Клименко, І. Спасибо, Г.Г. Харченко, О.Г. Харченко та ін. Проте спеціальних досліджень у зазначеній сфері проведено не було.

Назва роботи гармонійно поєднується із її змістом, положеннями новизни і висновками, створюючи загальне цілісне позитивне враження і є черговим аргументом на користь актуальності дисертаційної роботи. Зазначене свідчить на користь того, що тему дисертаційного дослідження можна визнати актуальною, а звернення до неї – виправданим як з теоретичної, так і практичної точок зору.

Здобувач ґрунтовно дослідив питання розвитку науки цивільного права щодо підстав виникнення державної власності за цивільним законодавством України, проблеми визначення поняття та правової природи державної власності, специфіку підстав її виникнення.

Для досягнення поставленої мети в дисертації вирішувалися такі завдання:

- здійснити огляд літератури і вибір напрямків дослідження з врахуванням обраної для цього методології, присвятивши значну

увагу формально-логічному методу та методу системно-структурного аналізу;

- встановити формування концепції державної власності та підстав її виникнення у Стародавньому Римі; визначити поняття та правову сутність державної власності; встановити правову природу і характерні права державної власності;
- встановити специфіку підстав виникнення державної власності; проаналізувати первісні та похідні підстави виникнення державної власності;
- сформулювати рекомендації щодо можливих змін та доповнень чинного цивільного законодавства з питань виникнення державної власності; встановити місце держави у цивільно-правових відносинах, визначити її цивільну правоздатність;
- визначити перспективи регулювання і розвитку підстав виникнення державної власності в умовах євроінтеграції.

Автор досить вдало обрав методи свого дисертаційного дослідження, домінуюче місце серед яких відведене діалектичному методу із системно-структурним підходом до вивчення матеріалу. При проведенні дослідження автор керувався такими концептуально важливими методологічними засадами, як положення про єдність абстрактного й конкретного, логічного й історичного, одиночного й загального, емпіричного й теоретичного, взятих у їх діалектичному взаємозв'язку.

Структура роботи обумовлена метою і предметом дослідження. Логічність побудови викладення матеріалу дозволила автору в процесі дослідження перейти від аналізу загальних питань права державної власності до поглибленої характеристики конкретних підстав виникнення права державної власності.

Наукові положення, висновки і рекомендації, які викладені у рукописі дисертації, є достатньо обґрунтованими, що свідчить про опрацювання

дисертантом достатнього емпіричного матеріалу. Назва і структура дисертаційного дослідження визначені досить зважено і чітко, орієнтують на коло проблем та практичних завдань, які слід було вирішити при проведенні дослідження концептуальних положень виникнення державної власності за цивільним законодавством України. Не викликає заперечень й детальне дослідження всіх зазначених питань у окремих розділах і підрозділах дослідження.

Ступінь обґрунтованості отриманих автором результатів є достатньо високим. Автором використано практично всі найбільш відомі дослідження вітчизняних та деяких зарубіжних науковців, виявлено генезу проблематики, її значимість. Вивчення та аналіз праць зазначених науковців дали змогу визначити й оцінити стан проблеми, що досліджується, виявити питання, що постали на сучасному етапі реформування теорії виникнення державної власності та визначити шляхи їх вирішення.

Аналізуючи за допомогою згаданих вище методів зазначену джерельну базу та відповідні теоретичні положення, сформульовані у літературі, автором зроблено низку висновків, що мають усі необхідні ознаки наукової новизни.

Зокрема, поміж них можна назвати висновок про те, що державу слід було б визнати спеціальним учасником договірних відносин, у яких вона приймає участь з метою задоволення загального, суспільного інтересу.

Цікавим і таким, що має практичне значення, має висновок автора про те, що слід повернутися до концепції володіння, як виду речових прав, що сприятиме найбільш ефективному вирішенню проблем державної власності в зв'язку з відмовою від права господарського відання та права оперативного управління.

Також слід погодитись з Д.В. Кушнеруком у тому, що в якості спеціальної підстави виникнення права державної власності на

законодавчому рівні слід було б закріпити реприватизацію, особливо у світлі останніх подій у країні.

До здобутків дисертанта варто віднести також запропоноване авторське визначення реприватизації як повернення в державну власність об'єктів недержавної власності, що були раніше приватизовані, шляхом розірвання договору купівлі-продажу у разі його неналежного виконання з урахуванням реалізації і захисту національних інтересів.

Безумовно цікавим є також запропоноване дисертантом поняття «соціальної націоналізації» як тимчасового засобу державного втручання в майнову сферу приватної особи, здійснюване в особливий період з метою захисту приватного інтересу та надання допомоги та підтримки найбільш постраждалим підприємствам, яким загрожує внаслідок цього банкрутство.

Теоретичні висновки, запропоновані у дисертаційному дослідженні, можуть стати підґрунтям для подальших наукових досліджень, вдосконалення чинного законодавства та судової практики з питань виникнення державної власності за цивільним законодавством.

Практичне значення положень і рекомендацій виконаного дослідження полягає в тому, що вони можуть бути застосовані у законотворчій діяльності для вдосконалення національного законодавства в частині регламентації відносин виникнення державної власності.

Теоретичні висновки автора доведені до рівня конкретних практичних рекомендацій, сформульовані у вигляді пропозиції змін до Цивільного кодексу України та інших законів України.

Матеріали дисертаційного дослідження також можуть бути використані у навчальному процесі при викладанні нормативних дисциплін «Цивільне право», «Право власності» підготовці робочих програм, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін.

У результаті вивчення дисертації текстових запозичень без посилання на джерело не виявлено, порушення академічної доброчесності відсутні.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Д.В. Кушнерука, разом із вищезазначеними позитивними моментами, які характеризують роботу, слід зауважити деякі недоліки, а також певні дискусійні моменти та окремі питання, які вимагають додаткової аргументації:

1. Розглядаючи непросту проблему конфіскації майна, автор наголосив на тому, що одним з випадків обмеження права власності в інтересах держави та суспільства є конфіскація, яка є безоплатним вилученням майна власника, та допускається лише за рішенням суду як санкція за вчинення правопорушення у випадках, встановлених законом (ст. 354 ЦК України). Актуальність дослідження проблемних питань застосування конфіскаційних санкцій зумовлена насамперед тим, що вони стосуються дозволених випадків втручання в конвенційне право особи на майно, що призводять до позбавлення права власності. ЦК України 2003 р. не встановив конкретних правових підстав для застосування цивільно-правової конфіскації майна. У статті 354 ЦК України лише зазначено, що до особи може бути застосовано позбавлення права власності на майно за рішенням суду як санкція за вчинення правопорушення (конфіскація) у випадках, встановлених законом. Законом України від 2 грудня 2010 р. ст. 228 ЦК України була доповнена частиною третьою, яка передбачила конфіскацію майна, інших об'єктів цивільних прав у разі недійсності правочину, який порушує публічний порядок і вчинений з метою, що суперечить інтересам держави і суспільства. Проведено порівняльний аналіз конфіскації за цивільним та кримінальним законодавством.

У зв'язку з цим виникає питання про застосування у цивільному праві такого терміну, як «конфіскація», оскільки це викликає певний сумнів. Можливо, треба було б замінити його якимсь іншим?

2. В зв'язку з зазначеним вище було б варто розглянути також процесуальні (процедурні) питання цивільної конфіскації, від чого дисертаційне дослідження лише б виграло.

3. Говорячи про оновлення цивільного законодавства і про проблеми виникнення державної власності у цьому аспекті, слід було б розглянути це питання з точки зору євроінтеграційних процесів і залучення до них України. При визначенні перспектив розвитку правового регулювання суспільних відносин у сучасній Європі слід враховувати тенденції відмови від безпосереднього (позитивного) регулювання у приватноправовій сфері. Відображенням цієї тенденції стала підготовка замість проекту Цивільного кодексу Європи іншого акту - Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law («Принципи, дефініції та модельні правила приватного права»). Його також іменують Draft Common Frame of Reference (DCFR) - «Проект загальної довідкової схеми». Яким чином, на думку дисертанта принципи DCFR можуть вплинути на питання виникнення державної власності?

4. Потребує певного уточнення питання співвіднесення понять «виникнення державної власності» і «виникнення права державної власності». Що саме має на увазі дисертант, досліджуючи питання виникнення державної власності за цивільним законодавством України? Це питання є принциповим, оскільки власність є категорією економічною і існувати у правовому полі може лише будучи оформленою у формі відповідних правовідносин.

Слід зазначити, що вказані зауваження до положень дисертації в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, натомість спрямовані на спонукання дисертанта до подальших поглиблених наукових досліджень в майбутньому.

Дисертація Дмитра Володимировича Кушнерука на тему «Виникнення державної власності за цивільним законодавством України» є

завершеним самостійним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення конкретної для науки цивільного права задачі, а саме визначення специфіки виникнення державної власності та особливостей правового регулювання даних відносин.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Зокрема, у рецензованій праці не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації.

Окремо в роботі запропоновано актуальні теоретичні підходи та сформульовано пропозиції щодо шляхів удосконалення правового регулювання виникнення державної власності. Викладені в дисертації рекомендації щодо удосконалення національного законодавства та правозастосування є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Основні положення дисертації, що виносяться на захист, належним чином знайшли відображення у наукових статтях, що були підготовлені та опубліковані автором дисертації, кількість і якість яких відповідає чинним вимогам щодо публікацій.

Автором опрацьовано значну кількість вітчизняної фахової літератури з теми дисертації. Існуючі в юридичній літературі теоретичні положення, що стосуються досліджуваної теми, були дисертантом належним чином критично проаналізовані та на цій основі зроблені відповідні пропозиції з удосконалення національного законодавства та правозастосування.

Враховуючи наведене, можна стверджувати про достатній рівень науковості та обґрунтованості висловлених автором у дисертації наукових

суджень, положень, висновків і рекомендацій. З огляду на викладене, дисертаційна робота Д.В. Кушнерука є завершеною науковою працею, а висновкам, зробленим у дисертації, властиві необхідні ознаки новизни.

Підсумовуючи вищезазначене, є всі підстави вважати, що дисертація Дмитра Володимировича Кушнерука на тему «Виникнення державної власності за цивільним законодавством України» за змістом, обсягом, оформленням і науковою новизною відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами) та п.10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її автор, Дмитро Володимирович Кушнерук, за результатами публічного захисту, заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільно-правових
дисциплін Одеського державного
університету внутрішніх справ

Семен Резніченко

Підпис Резніченка С.В. посвідчую:

Перший проректор Одеського
державного університету
внутрішніх спра, д.ю.н., професор

Володимир Грохольський